

KIINALAINEN RAJASEUDUN KÄSITE: KENTTÄTEORIA POLIITTISEN MAANTIETEEN KÄYTETTÄVISSÄ

John Collins

Poliittinen maantiede tutkii yleensä valtiomuotojen ulottuvaisuuden ominaisuuksia, niiden laajuutta ja lähteitä sekä sitä, kuinka nämä valtiomuodot vaikuttavat maantieteellisiin tekijöihin. Niinpä poliittisen maantieteen tutkimusalueena on ennenkaikkea valtio ja kansakunta, poliittiset rajat sekä aluevaatimukset. Tämä edellyttää, että ihmisen poliittisten mielipiteiden ja niiden toteuttamiseen tähtäävien historiallisten pyrkimysten välillä vallitsee konkreettinen suhde. Tämä yleinen olettaus tiivistyy poliittisen maantieteen yhteiskenttäteoriassa joka tarkastelee poliittisen alueen järjestelmää tietyinä prosessina, jossa poliittiset alueet ovat poliittisten ajatusten maantieteellisiä ilmentymiä.

Alunperin yhteiskenttäteorian tarkoituksena oli havainnollistaa sitä, kuinka *Derwent Whittleseyn*, *Richard Hartshornen* ja *Jean Gottmannin* tietyt oletukset liittyivät toisiinsa. Valtion käsite, ikonografia ja poliittinen myytti, muutoksen dynamiikka, sekä muutoksen aikaansaamiseksi käytettyjen keinojen intensiteetin vaihtelu kuvasivat ketjun renkaita, esim. näin: Poliittinen Ajatus — Päätös — Toiminta — Kenttä — Poliittinen Alue.¹ On syytä korostaa, että riippuvuussuhteesta ei välttämättä seuraa syyseuraussuhde. Teorian hallitseva piirre on itse asiassa se, että se sallii menestyksekkään tieteidenvälisen lähestymistavan poliittisten ja maantieteellisten tekijöiden tutkimuksessa, johon kuuluu kulttuuri-antropologia, morfologia, korologia.²

Poliittiset maantieteilijät, historioitsijat ja Kiinanasiantuntijat ovat pitkään kiinnittäneet huomiota länsimaisen ja perinteellisen kiinalaisen raja- ja rajaseutukäsityksen väliseen eroon. On toistuvasti osoittautunut, ettei Kiina meidän päiviimme saakka ole kuvannut itsensä ja muiden välisiä rajoja niinkään *rajamerkitsemisenä* valtioiden välillä, kuin epäselvinä ja siirtyvinä *vyöhykkeinä* kansojen välissä. Miksi näin? Mitkä täsmällisesti ovat kiinalaisten ajatukset rajaseudusta ja mistä syystä ne ovat näin kehittyneet? Mitä nämä ajatukset ovat merkinneet kiinalaisille ja kiinalais-ulkomaalaisille suhteille? Poliittisen maantieteen yhteiskenttäteoriaa käytetään tässä perustana pyrittäessä vastamaan edellisiin kysymyksiin ja valaisemaan kiinalaisen rajaseutua ja kansallista olemusta koskevan käsityksen kehittymistä.

Kantakiinalaisten itsetietoisuus ja »Varsinais-Kiinan» synty

On harvoin tarpeellista aloittaa nyky-yhteiskunnan tutkimus kansan esihistoriasta. Kiinalainen yhteiskunta on kuitenkin poikkeus ja kaikki nykyajan

Kiina-tutkijat ovat korostaneet »jokaisen kiinalaisen ongelman tutkimista historiallisesta näkökannasta, kuten kiinalaiset itse tekevät, koska kiinalaiset ovat historiatietoisimpia kaikista sivistyneistä kansoista.»³ Tämä pyrkimys on perusteltua, sillä historian kaikista korkeakulttuureista on kiinalainen kulttuuri kestänyt kauimmin muuttumattomassa muodossa.

Karl Wittfogelin tutkimus *Foundations and Stages of Chinese Economic History* muodostaa tärkeän lähteen tutkittaessa kiinalaisen kulttuurin alun kehitysvuosia.⁴ Wittfogel osoittaa, että Hwang-hojoen keskiosien lössimaiden (keltaisten maiden) viljelyssä voitiin vaivattomasti käyttää alkukantaisia työkaluja. Neoliittisen maanviljelysyhteiskunnan esineistöä on todellakin laajasti löydetty tältä alueelta, ja ne on nimetty löytöalueidensa Yang-shaon ja Lung-shanin mukaan. Näiden lössimaiden viljely johti hyvin varhaisessa vaiheessa suurimittaisten kastelu- ja viemärimenetelmien kehittämiseen. Toimiakseen menetelmät vaativat kollektiivisiin työprojekteihin tottunutta suurta väestömäärää. Niinpä primitiivisten yhteisöjen kehitys kulki samaan suuntaan: muodostui suurimpien maanomistajien hallitsemia suuria, paikallaan pysyviä väestöryhmiä ja suurimittaisten julkisten töiden johtoon kykenevä opetettu ammattilaisluokka. Toisaalta nämä tekijät synnyttivät kaupunkivaltiot, joiden hallintojärjestelmä muodosti kiinalaisen yhteiskunnan klassisen jaon: hallitsija, virkamiesälymystö, talonpoika.⁵

Lopulta yksi syrjäisistä kaupunkivaltioista, Ch'in, onnistui valloittamaan ja yhdistämään koko *t'ien-hsian* (= »kaiken taivaan alla», toisin sanoen Kiina) alaisuuteensa. Sen hallitsija otti nimikkeekseen sanan *Ch'in Shih-huang-ti*, »Ch'inin valtion ensimmäinen keisari». Oli syntynyt kokonaan uusi käsite: yhteisen kulttuurin yhdistäminen yhden hallitsijan »keisarin» määräysvallan alle. Nimi muodostettiin kahdesta sanasta jotka aiemmin olivat viitanneet varhaisempien kausien jumalolentoihin ja myyttisiin hallitsijoihin. Sen sijaan, että Ensimmäinen Keisari olisi jakanut maa-alueita seuraajilleen, hän seurasi visii-rinsä *Li Ssun* neuvoa ja rakensi perustan keskitetylle hallintomuodolle. Ensimmäisen Keisarin sotajoukkojen ylivoimaisuus eri kiinalaisiin kaupunkivaltioihin nähden näyttää olleen ensimmäinen merkki yhtenäisen, kaikki kiinalaiset »alla taivaan» käsittävän valtion ideasta. Tämä oli henkilöimperiumi, luotu yhden vahvan miehen johdolla. Ensimmäisen Keisarin aloittama dynastia pysyi tämän kuoltua pystyssä enää vajaat neljä vuotta, mutta uusi siemen oli pudonnut kiinalaisten ajattelijoiden mielikuvituksen hedelmälliseen maastoon.

Nyt tuli tärkeäksi etsiä muita kuin sotilaallisia keinoja edistää poliittista johtoaajatusta. Autoritaarisen filosofian legalistinen koulukunta tarjosi yhden keinon; toinen oli ikonografisten symbolien »me» ja »he» kehittäminen ja korostaminen. Kiinalaisten tietoisuus siitä, että heidän maansa oli nyt olemassa yhtenäisenä keisarikuntana, joka käsitti »kaiken taivaan alla», teki tarpeelliseksi määrittää ja rajoittaa *t'ien-hsia* rajavyöhykkeen käsitteen mukaisesti. Korostettiin, että sen *ulkopuolella* saattoi asua vain barbaarisia kansoja, joilla ei ollut mitään siitä hienotunteisuudesta, joka oli tunnusomaista *sisäpuolella* asuville. Tämä on pääasiallinen syy siihen, että lyhyt sarja muureja,

jotka puolustivat pieniä kaupunkivaltioita pohjoisten arojen paimentolaisheimojen satunnaisilta yllätyshyökkäyksiltä ja ryöstöretkiltä, yhdistettiin ja vahvistettiin muodostamaan Kiinan muuri.

On painotettava, että muuri ei ollut vasta perustetun Kiinan keisarikunnan poliittisten rajojen määrittäjä. Se ei myöskään ollut keisarikunnan rajojen demarkaatiolinja siinä mielessä, että se olisi edustanut rajavyöhykkeen konkreettista rajaamista. Joskin Kiinan muuri myöhemmin aikoina tuli merkittävään näitäkin asioita, Ch'in-dynastian (221—206 eKr.) aikana se ainoastaan sulki sisälleen kiinalaiset kansat, jotka asuivat edellä kuvattujen jo vakiintuneiden ikivanhojen maanviljelyllisten rajojen sisäpuolella. »Sen vuoksi meidän tulisi nähdä Kiinan muurin stabilisoima rajavyöhyke sellaisena kuin se todella oli: ei *sisäinen* rajaviiva, mitä myöten kiinalaisten vihdoin onnistui pysäyttää barbaarien eteneminen, vaan *ulkoinen* rajaviiva, mitä myöten he itse vakiinnuttivat rajalinjan sivistyneiden kiinalaisten ja ulkopuolisten barbaarien välillä.»⁶ Vertaus keisarilliseen Roomaan on mahdollinen. Vaikka Rooman tasavalta »ei pitänyt arvolleen sopivana asettaa mitään rajoja Rooman valtakunnalle», Rooman imperiumin hallinto keisarien aikakaudella teki välttämättömäksi jonkinlaisten rajojen määräämisen; ja tämä aivan samasta syystä: rajalinjan vakiinnuttamiseksi sivistyneiden ja barbaarien välillä.⁷

Ordosin maantieteellinen sijainti on Hwang-hojoen eteläpuolella, ja jos keisarikunnan pohjoiselle rajalle olisi strategisista syistä haluttu yksinkertaista rajalinjaa, »luonnollisen» jokirajan olisi pitänyt riittää. Mutta koska Ordosin alue on ympäristöstään poikkeava (Ordos on hiekka- ja savierämaa) eikä kelpaa perinteisille kiinalaisille maanviljelysmenetelmille, Kiinan muuri erottaa sen muista Hwang-hon eteläpuolisista maista. Kun Ensimmäinen Keisari yritti perustaa Ordosille siirtokuntaa 30.000 keisarikunnan ja sen armeijan suojeleuksessa olevan kiinalaisperheen avulla, tulos oli surkea epäonnistuminen.⁸ Kiinalaiset eivät pystyneet (tai todennäköisemmin halunneet) omaksua tai kehittää eloonjäämisen kannalta välttämättömiä uusia ja erilaisia maanviljelysmenetelmiä. Kiinalaisten kuva itsestään sekä heidän käsityksensä siitä, mikä teki ympäristön soveliaaksi sivistyneelle (so. kiinalaiselle) asutukselle sai heidät jäämään alueelle, joka sijaitsi Kiinan muurin eteläpuolella ja Yangtze-joki-alueen pohjoispuolella. Tämä alue on tullut tunnetuksi »Varsinais-Kiinana».

Kiinan perinteinen maailmankuva ja tribuuttikäsite

Pohjimmiltaan Aasian poliittis-maantieteellinen kuva yli 1500 vuoden ajan perustui ajatukseen maailmanjärjestyksestä, jossa sivistyneet kansat pitivät hallussaan aluetta, joka käsitti keskusvaltion, sekä omistivat tiettyjä muita alueita sotilaallisesti vahvemman oikeudella. Tämä käy selvästi ilmi institutiosta, joka lännessä tunnetaan »tribuuttijärjestelmänä» (tribuutti = suosionosoitus; vero). Huomaa, että ilmaus on länsimainen (sille ei ollut mitään kiinalaista sanaa).⁹ Konfutselainen ei olisi käsittänyt sitä epänormaaliksi tai omituiseksi samalla tavalla kuin hän ei olisi voinut ymmärtää käsitettä erityisestä

Kiinasta tai *kiinalaisesta* sivilisaatiosta; maailmanjärjestyksen mukaan oli olemassa sivilisaatio eli sivistynyt maailma ja barbaarimaailma, jotka määrittivät toinen toisensa. Tribuutti oli tämän konkreettinen tunnustus. Sen antaminen keisarille ei ollut niinkään tunnustus hänen ylemmydestään keisarina vaan ennen kaikkea tunnustus siviilisaation ylemmydestä barbariaan nähden.

Silloin tällöin barbaarit yrittivät »kumota» maailmanjärjestyksen yrittämällä aseellisia hyökkäyksiä keskusvaltioon. Jos Kiina oli vahva, hyökkääjä lyötiin takaisin ja sen alueelle tehtiin kostoretkiä sen varmistamiseksi, että barbaareja rangaistaisiin riittävästi, jotta he jälleen tunnustaisivat »sivistyksen» ylivallan. Jos Kiina oli heikko, hyökkäystä suunnittelevat saatettiin silti pysäyttää siviilisaatioon tunkeutumiselta yksinkertaisesti lahjonnan keinoin. Tässä jälleen kiinalaiset filosofit sovelsivat tribuuttijärjestelmän käsitettä. Lähestyvien barbaarijoukkojen päälliköt kutsuttiin pääkaupunkiin, jotta he voisivat tarjota tribuutin sivistyneen keisarin vallalle antaa heille hallintaoikeus omilla alueillaan. Sen jälkeen heidät lähetettiin pois mukanaan »lahjoja» todistuksena Kiinan keisarin hyvästä tahdosta.¹⁰

Laajentuminen Yüan- ja varjalaisella Ming-kadulla

Vuoden 1200 paikkeilla *Tsingis*-kaani onnistui yhdistämään joukon mongoliheimoja ja hyökkäsi Kiinaan. Vuoteen 1279 mennessä mongolit olivat valloittaneet kaikki Kiinan perinteiset maa-alueet, ja uudet hallitsijat ottivat vallan Yüan-dynastian. Mongolit olivat kehittäneet tiettyjä omia poliittisia periaatteita, jotka olivat ristiriidassa kiinalaisten perinteisten käsitysten kanssa. Keski-Aasian arojen puolipaimentolaisheimojen näkemyksen mukaan poliittinen valta ilmeni alueellisena laajuutena ja oikeutena käyttää määräysvaltaa laajoilla, eri heimojen asuttamilla alueilla. Heidän kokemustensa mukaan poliittista valtaa edustivat tällaiset maa-alueet, joiden heimopäälliköt ja apupäälliköt olivat henkilökohtaisessa alamaisuussuhteessa korkeammassa asemassa olemaan henkilöön, joka komensi laumaa ja saattoi vaatia tukea sodan aikana.

Tämä poliittinen periaate oli olennaisesti epäkiinalainen ja se tuli Kiinaan vasta mongolimiehityksen myötä. Se antoi lamauttavan iskun vuosisatoja vanhalle kiinalaiselle ikonografialle ja konfutselaisille ihanteille tästä eteenpäin: ensinnäkin barbaarit olivat todellakin voittaneet ja alistaneet sivistyneen maailman ja kumonneet maailmanjärjestyksen, ja toisekseen nämä barbaarit eivät pitäneet keskusvaltiota maailman keskipisteenä vaan ainoastaan yhtenä monista alamaisvaltioista. Lisäksi mongolit eivät tyytyneet hallitsemaan »kaikkeaa taivaan alla», vaan olivat osoittaneet valloittamisen keinona koko Idän, niin sivistyneen kuin sivistymättömänkin, käsittävän hegemonian perustamiseksi.

Mongolit olivat kuitenkin taitavampia nopeissa ja tehokkaissa ryöstöretkissä kuin laajalle ulottuvan valtakunnan puolustamisessa. Alistettujen kansojen kapinat osoittautuivat jatkuviksi, ja vuoteen 1368 mennessä kiinalaiset olivat onnistuneet ajamaan mongolit pois Varsinais-Kiinasta. Ajaessaan entiset

hallitsijansa pois kiinalaiset laajensivat hallintaansa pohjoiseen, alueille, jotka sijaitsivat *Kiinan muurin asettaman rajan ulkopuolella*. Pyrkimyksenään turvata Varsinais-Kiinan tulevaisuus kiinalaiset ottivat haltuunsa alueita, joiden ei koskaan aiemmin ollut katsottu kuuluvan *t'ien-hsian* alaisuuteen ja jotka näin muodostivat puskurivyöhykkeen tai »ulkovyöhykkeen», joka oli ei-kiinalaisten kansojen asuttamaa. Katsottiin, että nämä kansat kykenisivät omaksumaan »sivistyksen», ja heidän kohtelunsa oli lempeää tai julmaa sen mukaan, mitä Kiinan valtakunnan turvallisuus vaati. Tätä aluetta (kuten muita länessä) tuli kontrolloida ja vartioida huolellisesti — mutta ei välttämättä kolonisoida tai »kiinalaistaa».

Aiempi mongol miehitys johti siihen, että kiinalaisten käsitykset kaupan käynnistä joutuivat uudelleen harkittaviksi. Varhaisen Ming-kauden keisarit *Hung-wu* ja *Yung-lo* (1368—1424) käsittivät, ettei verojen tai tribuuttien saaminen voinut olla varmaa, ellei niiden perimiseksi ollut pysyvää voimaa. Myöhemmän Ming-kauden keisarit (—1644) sallivat kuitenkin valtakunnan aineellisen mahdin heikentyä käyttämällä muuriensa rakennusaineena kiven asemesta Kiinan ylemmyyden ideografista myyttiä ja vahvistamalla entisestään perinteisiä tribuuttisuhteita kaupan kustannuksella. »Hung-wu ja Yung-lo -kausien löytöretket ulkomaille sekä diplomaattiset myönnytykset edustavat voimakkaan kauden Ming-arvoja, kun taas ulkomaalaisvastaisuus ja kaupan vastaisuus ovat niiden ilmentymiä heikkona kautena».¹¹

Tämä oppi on tärkeätä pitää mielessä, sillä se oli antava mallin myöhemmille vuosille sekä perinnön, johon muut saattoivat tukeutua. Sillä aikaa Mingit kohtasivat levottomuutta ja tyytymättömyyttä maan sisällä ja kasvavaa sotaisuutta barbaariheimojen taholta maan ulkopuolella. Eteläkiinalaiset kapinalliset miehittivät Ming-pääkaupungin Pekingissä ja kenraali *Wu* antoi mantšuratsumiesten ylittää Kiinan muurin koettaessaan helpottaa piiritettyjen ahdinkoa. Mutta kuten Britannian anglo-saksiset miehittäjätkin, mantšut pitivät siitä, mitä näkivät, ja perustivat oman Ch'in-dynastiansa Kiinaan 1644.

Laajentuminen ja järjestäytyminen Ch'ing-dynastian aikana

Mantšut omasivat joukon etuja kolme vuosisataa aikaisempiin mongol miehittäjiin nähden. Ensinnäkin mantšut olivat alkaneet järjestää omaa valtakuntaansa Ming-dynastian suuntaviivojen mukaisesti jo vuosia ennen Kiinan valloitustaan, joten he tulivat mongoleja paremmin toimeen Kiinan yhteiskunnan hallinnollisten monimutkaisuuksien kanssa. Toisekseen he olivat eläneet maanviljelys- ja paimentolaisuudessa; eivät tosin han-kiinalaisessa intensiivisessä maanviljelystaloudessa, mutta lähempänä sitä kuin Keski-Aasian arojen paimentolais- ja puolipaimentolaisheimon elinkeino-oloja. Kolmanneksi varhaisilla mantšuilla oli verraten rajalliset päämäärät eivätkä he välittäneet murehtia laajojen seutujen yhdistämisestä Aasiasta länteen. Ja lopuksi mantšumiehittäjät olivat tietoisia mongolien ja muiden Kiinan aiempien miehittäjien

virheistä ja olivat päättäneet olla toistamatta niitä; kiinalaisten mantšuhallinnon piti pysyä tiukasti mantšujen käsissä.

Yhtä kaikki, kiinalaistumisen ja erillisen kulttuuri-identiteetin menettämisen uhka osoittautui mantšuille todelliseksi varsin pian; ehkäpä tähän oli ollut myötävaikuttamassa se, että mantšut olivat alkaneet apinoida kiinalaista hovi-elämää jo Mantšuriaa hallitessaan. Mantšujen kulttuuri-integriteetin säilyttäminen tuli äärimmäisen tärkeäksi heidän ollessaan kiinalaisten hallitsijoina. Tätä ajatellen annettiin valtava joukko sosiaalisia säädöksiä, jotka ohjasivat kiinalaisten ja mantšujen välistä kanssakäymistä. Mantšuille tuli myöskin tärkeäksi varmistaa, että »Varsinais-Mantšuriaa» ei voisi uhata sen perinteisen identiteetin menettäminen kiinalaisen hyväksi. »Estääkseen kiinalaisten muuton Etelä-Mantšuriasta pohjoiseen he pystyttivät useita satoja kilometrejä pitkän pajuaidan . . . merkitsemään rajaa, jonka yli kiinalaiset eivät saisi levitä».¹²

Tämä on erinomainen esimerkki poliittisen ajatuksen ja poliittisen alueen välisistä yhteyksistä ja vuorovaikutussuhteista. Kiinan mantšumiehittäjien poliittisiin ajatuksiin kuului heidän pysymisensä erillisenä eliittinä, hallitsevana vähemmistönä valtameressä, joka oli Kiina. Päätettiin pitää yllä tiukkaa kulttuurillista *erilaisuutta* voittajien ja voitettujen välillä Kiinassa ja rajoittaa voitettujen pääsyä Mantšuriaan. Mantšuhovissa päätettiin merkitä Kiinan ja Mantšurian välinen raja ja seuraavana toimenpiteenä oli pajuaidan luominen, mikä toimenpide tuli entistäkin tehokkaammaksi, kun koko Mantšuria asetettiin sotalain alaiseksi ja säädettiin lakeja kiinalaisten Mantšuriaan muuton rajoittamiseksi. Tämä teki Kiinan ja Mantšurian poliittisten alueiden välisen rajan käsitteen täsmälliseksi.

Näin kolmensadan välivuoden jälkeen on tarpeen selvittää tämän vaikutusta laajemmin. Ensinnäkin mantšut saivat kiinalaiset hyväksymään alueellisen jaon, ehdottoman rajan Kiinan ja Mantšurian välillä. Toisekseen — ja tämä on vielä tärkeämpää — tätä rajanmerkintää ei nähty uutena Kiinan muurina, joka olisi erottanut sivistyneet barbaareista, vaan pikemminkin kahden hallitsevan, *Ch'ingin* silmissä keskenään tasa-arvoisen kansallisvaltion välisenä rajana.

Tämä ei tarkoita, että Kiinassa olisi kehittynyt mitään todellista käsitystä kansallisvaltiosta sanan nykyisessä merkityksessä. Kiinalaiset olivat alisteisessa suhteessa oleva kansakunta, joiden maa oli mantšujen miehittämä, ja tästä seuranneet perinteisten hallintomuotojen muutokset olivat seurauksia mantšurialaisten valtakuntansa hoitoa koskevista säännöistä. Mutta mantšuhallitsijat eivät välittäneet merkitä tai määrätä muiden heidän hallussaan olleiden alueiden rajoja (seikka, josta oli koitua vakavia seurauksia heidän kanssakäymisessään eurooppalaisten kanssa). *Ch'ing*-dynastia oli perustettu Kiinaan aseiden voimalla, ja mantšukeisarit olivat vakuuttuneita, että dynastia säilyisi aseiden voimalla.

Kauppa samastettiin jälleen kokonaan tribuuttiin. Luonnollisesti kaupan käynti jatkui, mutta sen luonne muuttui taantuvaan suuntaan. Pohjoisesta tulleet venäläiset kauppiat saattoivat elää ja harjoittaa kauppaa Pekingin ra-

jojen sisäpuolella, mutta koska he eivät tehneet mitään yrityksiä päästä mantšukeisareiden puheille *Nikolai Spatharyn* tuhoisan suurlähettiläskauden jälkeen, heidän ei vaadittu käyvän läpi mitään tavanomaisista *kowtow'n* (= kumarrella) muodoista.¹³ Eteläiset barbaarit Portugalista, Hollannista ja erityisesti Englannista vaativat muodollisten diplomaattisten suhteiden avaamista heidän maidensa ja Kiinan välillä, niiden diplomatian muotojen mukaisesti, jotka olivat tulossa yleiseen käytäntöön Euroopassa.

Ajan myötä brittiläinen Itä-Intian kauppaseura joutui kiinalaisten kauppiaiden sekä näiden mantšurialaisten valtaherrojen kanssa syvenevään riitaan, joka koski toisistaan poikkeavia käsityksiä kansainvälisestä kaupankäynnistä. Raivoisassa yrityksessään avata oikeudenmukaista kaupan muotoa ja tasoittaa maksutasevajakautta seura ja kansainvälinen valikoima »Kiinan kauppiaita» aloittivat laittoman oopiumin maahantuonnin ja myynnin.

Keisarillinen komissaari *Lin Tse-hsü* yritti lopettaa tämän toiminnan vaatien, että brittikauppiaiden tulisi kauppaa käyvän yhteisön johtajina luovuttaa Ch'ingille senhetkiset varastonsa huumetta ja sopia sen maahantuonnin lopettamisesta. Vaikka brittien oopiumvarastot Kantonissa (20.280 laatikkoa, joista kukin sisälsi n. 100 kg raakaa oopiumia) todellakin luovutettiin pois, Britannian kauppakomissaari, kapteeni *Charles Elliot* oli sillä aikaa tehnyt uskomattomia typeryyksiä takaamalla oopiumin välittäjille heidän omaisuutensa palauttamisen Britannian kruunun puolesta. Hän oli myös lähettänyt yksityiskohtaisen selonteon toimistaan Lontooseen.

Englantilaisten reaktio oli lännelle tyypillinen sen tuossa kehitysvaiheessa. »Britannian ulkoministeri, tunnettu moralisti-imperialisti lordi Palmerston ei ainoastaan vaatinut, että Kiinan tulisi maksaa korvaus takavarikoidusta oopiumista sekä kulut Britannian ulkomaille lähetetyille voimille, vaan myös, että Kiina luopuisi perinteisestä kaupanrajoittamispolitiikastaan eikä enää kieltäytyisi myöntämästä länsimaille tasavertaisuutta diplomaattisissa suhteissa».¹⁴ Näin oli ensimmäinen Englannin ja Kiinan välinen sota alkanut.

Aivan alusta lähtien tämä »oopiumsota» oli ylivoimaisille briteille farssi ja kiinalaisille syvä nöyryytys. Modernin tykistönsä ja organisoidun sotateknikkansa avulla britit nujersivat kiinalaiset ja mantšujoukot helposti. Vaihtoehtoinaan jatkaa olemassaoloaan tai tuhoutua Ch'ingit suostuivat neuvottelemaan tasaveroisesti brittien kanssa. Nankingin sopimuksen (29. elokuuta 1842) mukaan brittien sallittiin asettautua harjoittamaan kauppaa viidessä satamakaupungissa, nim. Kantonissa, Amoyssa, Foochow'ssa, Ningpoossa ja Shanghaisissa. He olivat saava vahingonkorvauksia 21 miljoonan meksikolaisen kultadolларin arvosta. Edelleen britit saivat Hong Kongin saaren haltuunsa pysyvästi. Tämä oli ensimmäinen »epäoikeudenmukaisista rauhansopimuksista», joiden yksi merkillinen piirre oli tavallisesti mukaan otettu »suositumman valtion klausuuli», jolla kaikki yhdessä sopimuksessa myönnettyt etuudet lankeaisivat automaattisesti kaikille vieraille valloille. Länsimaiden kesken alkoi nahistelu siitä, mikä maa saattaisi ratifioidun sopimuksen avulla kerätä eniten kaupallisia ja diplomaattisia etuja Aasiassa. Imperialismin aikakausi oli syntynyt.

Kiina etsii nykyiakasta poliittis-korologista muotoa

Kun Ch'ing-hovin oli lopulta pakko tunnustaa ulkomaisten kansallisuusvaltioiden suurlähetystöt, se joutui olosuhteiden pakosta tunnustamaan myös ulkomaisen ajattelun. Tämä sinänsä johti joihinkin outoihin tapahtumiin. Ch'ing esimerkiksi pyrki nyt harjoittamaan omaa imperialismiin muotoaan rohkaisemalla aktiivisesti kiinalaisten muuttoa Keski-Aasian alikehittyneille ja vähän asutuille alueille, ja yritti näin kontrolloida ja estää Euroopan poliittisen voiman laajenemista näille alueille. Aiempi toimintamalli »elä ja anna toisten elää», jota niin usein oli sovellettu Kiinan valtapiiriin alaisiin »barbaareihin» vaihdettiin nyt länsimaalaisempaan, jolla pakotettiin alkuperäisväestö alistumaan. Tuonaikainen eurooppalainen »nationalismiin» idea tulkittiin aluksi han-kiinalaisten taholla täydelliseksi filosofiseksi apuneuvoksi Ch'ing-dynastian syrjäyttämiseen ja kiinalaisen Ming-dynastian palauttamiseen. Tämä tähtäimessään lukematon joukko talonpoikia ilmaantui havittelemaan lohikäärmeistuinta aiheuttaen lähes 100 vuotta sisäisiä kahinoita.

Ch'ingin hovin viimeinen pääministeri *Yüan Shih-k'ai* lopulta kaappasi viimeiset vallanrippeet keisari *Hsuan-tungilta* (Pu-yi) ja tuli Pekingiin Nankingin tasavallan presidentiksi. Tässä vaiheessa Kiina oli kuitenkin enää alue, jossa vähäpätöiset poliittiset ja sotilaalliset mahtimiehet omistautuivat henkilökohdistaisten ryöstösaaliiden kartuttamiseen. Kuomintang-puolueen ensimmäinen ja tarpeellisin työ oli Ch'ing-alueiden vahvistaminen. Puolue aloitti antamalla englantilaisten ja venäläisten vaikutuksesta sekä Ulko-Mongolian että Tiibetin irtaantua Kiinasta. Koska molemmat näistä alueista olivat aivan liian laajoja, jotta Kuomintang olisi voinut hallita niitä tehokkaasti ja koska Mantšuria oli muuttumassa Japanin suojattivaltioksi, Kuomintangin johtajat pitivät menestyksiään valitettavana välttämättömyytenä. Pitäen hyvää huolta omista pienistä voimavaroistaan Kuomintang aloitti »rosvouden lopettamiskampanjansa», jonka piti alistaa kilpailevat sotalordiryhmäkunnat tunnustamaan Kuomintangin ylivaltaa.

Sota Japania vastaan (1937—1945) vihdoin kohdisti kiinalaisten käsitykset nationalismista, Kiinan kansallisuusvaltiosta (*kuo-tsu*) vieraiden valtojen karkottamiseen alueilta, jotka on historiallisesti liitetty han-kiinalaisiin sekä erityisiin vähemmistöryhmiin. Tämä päämääränään kasvava joukko kiinalaisia liittyi Kiinan kommunistipuolueeseen, joka silloin toimi epävarmoissa olosuhteissa Shansin ja Shensin »rajaseuduilla» ja joka oli tehokkain nurkkakunta sodassa Japania vastaan ja myöskin idealistisin hahmottaessaan sodanjälkeisen kansakunnan kuvaa. Kommunistipuolue tunnusti Ulko-Mongolian itsenäiseksi kokonaisuudeksi ja vaati länsimaiden kaukoitään sekaantumista edeltävän imperiumin yhtenäisyyttä — ironisesti kyllä täten vaatien mantšurialaisen Ch'ingin aikaisen Kiinan keisarikunnan rajoja. Tämä tähtäimessään Kiina aloitti sotilaallisen toiminnan Tiibetiä vastaan 1950. Toistuvasti vaadittiin, että Taiwan tulisi jälleenyhdistää manner-Kiinan välttämättömänä lisänä Kiinan kansakunnalle. Merkityt rajat korvasivat merkitsemättömät rajavyöhyk-

keet, kun rajasopimukset ja -protokollat saatiin valmiiksi Kiinan vasta itseinäistyneiden naapureiden kanssa. »Tunnustamalla muodollisesti kaikkien naapurivalttioidensa itsenäiset hallitukset Kiinan kansantasavalta hyväksyi perimänsä rajavyöhykkeet Kiinan ulkoiseksi rajaksi».¹⁵ Selvästi merkittyjen rajojen muotoilu tuntuu olleen lähinnä Kiinan maltillisten (erityisesti *Chou En-lain*) työtä pikemminkin kuin *Mao Tse-tungin*. Maon radikaalimpi filosofia näki edessään kolmannen maailman vallankumouksen, joka ylittäisi kansalliset rajat. Nykyinen suuntaus tuntuu olevan Kiinan taloudellisten päämäärien edistäminen omavaraisen kansallisuusvaltion sisällä vapaana tulevan vieraan ylivallan uhasta kansainvälisesti tunnustettujen rajojen ansiosta.

Viime aikoina Kiinan kansantasavalta on aika ajoin nahistellut Neuvostoliiton, Korean ja Vietnamin kanssa. Tulevaisuus osoittaa sortuuko Kiinan kansantasavalta, jonka rajat ovat nykyaikaisesti järjestetty länsimaisten poliittisten ajatusten mukaisesti, siihen erityisen länsimaiseen periaatteeseen, jonka mukaan tuuma maata on arvokkaampaa kuin satojen elämä.

Päätelmät

Tässä artikkelissa on kautta linjan korostettu, että kansakunnan asettamien, sen poliittista aluetta koskevien päämäärien ja kansakunnan kehittämisen poliittisten ajatusten välillä on aina ehdoton ja havaittavissa oleva vastaavuussuhde. Kiinan erityistapauksessa on pyritty osoittamaan, että muutokset Kiinan määräysvallan laajuudessa ovat aina tapahtuneet samanaikaisesti kuin muutokset Kiinan määräysvallan käsitteessä sinänsä. Vaihtelut Kiinan poliittisen alueen laajuudessa ovat näin ollen vaihteluja siinä, missä määrin Kiinan hallitsijat tukeutuivat »kotimaisiin» tai »vieraisiin» filosofioihin. Vasta viime vuosisadan aikana on muodostunut ero. Vasta länsimaisten ajatusten myötä tulivat länsimaiset rajat; muutokset aatteissa tekivät välttämättömiksi maa-aluemuutokset.

VIITTEET

1 Political Idea — Decision — Movement — Field — Political Area. Stephen B. Jones: »A Unified Field Theory of Political Geography», *Annals of the Association of American Geographers*, XLIV, 2, 1954, pp. 111—123.

2 Harm J. de Blij: *Systematic Political Geography*, John Wiley & Sons (New York: 1973), pp. 305f.

3 Owen Lattimore: *From China, Looking Outward*, Leeds University Press (Cambridge: 1964), p. 2.

4 *Zeitschrift für Socialforschung*, IV pp. 26—38.

5 Lännessä yleensä erilliset elleivät jopa keskenään vihamieliset yhteiskuntaluokat

olivat Kiinassa yhdistyneet virkamies-älymystön (eng: *scholar-bureaucrat*) nimellä tunnetuksi luokaksi.

⁶ Owen Lattimore: *op.cit.*, p. 8.

⁷ Stephen B. Jones: »Boundary Concepts in the Setting of Place and Time», *Annals of the Association of American Geographers*, XLIX, 3, 1959, pp. 241—255.

⁸ Owen Lattimore: *Studies in Frontier History — Collected Papers, 1928—1958*, Mouton & Co. (Paris: 1962), pp. 111f.

⁹ Mark Mancall: »The Ch'ing Tribute System: An Interpretive Essay», teoksessa John K. Fairbank (ed.): *The Chinese World Order*, Harvard University Press (Cambridge: 1968), pp. 63f, ja myös John K. Fairbank ja Ssü-yu Têng: »On the Ch'ing Tributary System», teoksessa John K. Fairbank ja Ssü-yu Têng (eds.): *Ch'ing Administration*, Harvard University Press (Cambridge: 1960), p. 138.

¹⁰ Tämä muistuttaa sitä »tribuuttia» jonka Rooman keisari Macrinus otti Parthialaisilta. Vaikka hänen ottamansa hopea sai Rooman senaatin antamaan hänelle arvonimen Parthicus, kulta jonka hän oli antanut toimittaa Parthialaisille mahdollisti sodan lopettamisen. (Ks: *Cassius Dio Cocceianus*, LXXIX.)

¹¹ Joseph F. Fletcher: »China and Central Asia, 1368—1884», John K. Fairbankin teoksessa, *op.cit.*, p. 217.

¹² John K. Fairbank: *The United States and China*, Harvard University Press (Cambridge: 1972), pp. 85f.

¹³ Vt. Luku 12, Nigel Cameron: *Barbarians and Mandarins — Thirteen Centuries of Western Travelers in China*, University of Chicago Press (Chicago: 1976).

¹⁴ Tsiang Ting-fu: *The English and the Opium Trade*, teoksessa Franz Schurmann & Orville Schell (eds.): *China Readings — Imperial China*, Penguin Books (Harmondsworth: 1967), pp. 131f.

¹⁵ George Moseley: »The Frontier Regions in China's Recent International Politics», teoksessa Jack Grayin (ed.): *Modern China's Search for a Political Form*, Oxford University Press (London: 1969), p. 314.